

IJTIMOIY INFRATUZILMA

Abdumajidova Shohidaxon Isroiljon qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

“Sotsiologiya” yo‘nalishi 1-kurs talabasi.

shohidaxonabdumajidova05@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.11239209>

Annotatsiya. Ushbu maqolada aholining normal faoliyat yuritishini funksional ta'minlovchi tarmoqlar va korxonalar yig'indisi hisoblangan ijtimoiy infratuzilma haqida so'z boradi. Shuningdek, ijtimoiy infratuzilma tushunchasi va uning ahamiyati, tarkibiy qismlari, bu tushunchaning fanda paydo bo'lishi, uning soha va faoliyatlari, O'zbekiston korxonalarining ijtimoiy infratuzilmasidagi muhim jihatlar, ijtimoiy infratuzilmalarga qo'yiladigan talablar, ijtimoiy infratuzilma to'g'risida xorijlik tadqiqotchilarning fikr va mulohazalari, uni rivojlantirish va Prezidentimizning bu haqidagi qarorlari, fuqarolar turargohlarning ko'rinishi va ulardagi qulayliklarning bo'lishi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: korxonalar, tarkibiy qism, ijtimoiy infratuzilma, talab, mulohaza, investitsiya, munitsipalitsiya.

SOCIAL INFRASTRUCTURE

Abstract. This article talks about the social infrastructure, which is a set of networks and enterprises that functionally ensure the normal functioning of the population. Also, the concept of social infrastructure and its importance, its components, the emergence of this concept in science, its fields and activities, important aspects of the social infrastructure of Uzbekistan's enterprises, requirements for social infrastructures, foreign researchers on social infrastructure thoughts and comments, its development and the President's decisions about it, the appearance of civilian residences and the presence of amenities in them are discussed.

Key words: enterprise, component, social infrastructure, demand, consideration, investment, municipality.

СОЦИАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА

Аннотация. В данной статье говорится о социальной инфраструктуре, которая представляет собой совокупность сетей и предприятий, функционально обеспечивающих нормальное функционирование населения. Также понятие социальной инфраструктуры и ее значение, ее составляющие, возникновение этого понятия в науке, ее области и виды деятельности, важные аспекты социальной инфраструктуры предприятий Узбекистана, требования к социальной инфраструктуре, мысли и комментарии зарубежных исследователей о социальной инфраструктуре. Обсуждаются его развитие и решения

президента по этому поводу, внешний вид гражданских жилых домов и наличие в них удобств.

Ключевые слова: предприятие, компонент, социальная инфраструктура, спрос, вознаграждение, инвестиции, муниципалитет.

Kirish. Bugungi kunda mamlakat iqtisodiyotining eng asosiy jabhalaridan biri bu kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari hisoblanadi. Sababi ular sonining qanchalik ko'p bo'lishi, raqobatbardosh bo'lishi aholining doimiy ish o'rinlari hamda daromadga ega bo'lishiga yordam beradi va eng asosiysi iqtisodiy farovonlikni kafolatlaydi. Iqtisodiyot tarixidagi eng buyuk mutafakkirlardan biri A.Smit aytganidek, insonni harakatga keltiruvchi kuch bu egoizm, o'z manfaatlarini boshqalarnikidan ustun qo'yishdir. Ammo u buni normal holat sifatida qabul qiladi va "Inson o'z manfaatlarini o'ylab harakat qilar ekan shuning barobarida beihitoyor boshqalarga naf keltiradi"- deya ijobiy xulosaga keladi. Tadbirkorlik faoliyati aynan olim aytgan fikrlarga mos bo'lib, dastlab u o'z manfaatlari yo'lida harakatga keladi va boshqalarga ish berish orqali foyda keltiradi. Zamonamizda tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish istagida bo'lgan yoki mavjud faoliyat egasi bo'lgan insonlar uchun ular faoliyatini yangitdan boshlash yoki yanada kengaytirishda eng asosiy omillardan biri – bu infratuzilma hisoblanadi. Ayniqsa, bugungi tashqi va ichki beqarorliklar sharoitida, infratuzilmani hududlarning ichki resurslariga asoslangan holda rivojlantirishning ahamiyati ortib bormoqda.

Infratuzilma tushunchasining lingvistik jihatdan tarixi 1875-yil Fransiyaga borib taqaladi va undan so'ng ingliz tilida ham 1887-yildan boshlab foydalanishga kirib kelgan. Iqtisodiy adabiyotlarga esa, amerikalik iqtisodchi Rozenshteyn Rodan tomonidan kiritiladi. Mazkur terminning lug'aviy ma'nosi lotin tilida "infra" -quyi, -pastki va fransuz tilida "structure" -tuzilma degan ma'nolarni anglatadi. Infrastruktura tushunchasi turli soha uchun bir-biridan ma'lum bir jihatlariga ko'ra turlicha ma'nolarni anglatadi.

Infrastruktura atamasini iqtisodiyotda, ya'ni kichik biznes va tadbirkorlik sohasida o'ziga iqtisodiy jarayonlarni tashkil etish va ularni o'zaro bog'lash uchun xizmat qiluvchi sohalar va sharoitlar jamlanmasi deyish mumkin. Umuman olganda infrastrukturani rivojlantirish masalalari yuzasidan asosan iqtisodchilar o'tgan asrning 60-yillarida to'xtala boshlagan. Ularning aksariyati infrastrukturani a'loqa, xom ashyo va texnik ta'minot, logistika tizimi va institutsional birliklar jamlanmasi deb bilishgan.

Ijtimoiy infratuzilma – bu quyidagilarga mo'ljallangan xizmat ko'rsatish sohalari va faoliyatlari guruhidir:

–odamlarning ehtiyojlarini qondirish;
 –hayotning zarur darajasi va sifatini kafolatlash;
 –xalq xo‘jaligining barcha sohalari uchun kadrlar va kasbiy tayyorgarlikka ega kadrlarni takror ishlab chiqarishni ta‘minlash.

Ijtimoiy infratuzilma – bu ob‘ektlar majmuasi (korxonalar, sharoitlarni ta‘minlovchi muassasalar, tashkilotlar va tuzilmalar). Ijtimoiy ishlab chiqarish faoliyati va aholining hayotiy faoliyati, jismoniy va intellektual rivojlangan shaxsni shakllantirish hamda ijtimoiy faol shaxs.

Ijtimoiy infratuzilma quyidagilardan iborat: uy-joy kommunal xo‘jaligi, sog‘liqni saqlash, jismoniy tarbiya va sport, chakana savdo, umumiy ovqatlanish, maishiy xizmat ko‘rsatish, ta‘lim tizimi, madaniyat muassasalari, fan va boshqalar.

Ijtimoiy infratuzilmaga quyidagi komponentlar kiradi: uy-joy kommunal xo‘jaligi, maishiy xizmatlar, aholi, savdo va umumiy ovqatlanish, yo‘lovchi transporti va aholiga xizmat ko‘rsatish uchun aloqa vositalari va boshqalar. Ijtimoiy-madaniy infratuzilma sog‘liqni saqlash, dam olish maskanlarini, jismoniy tarbiya va sport, ijtimoiy ta‘minot, ta‘lim, madaniyat va san‘at, ziyoratgohlar va boshqalar. Ijtimoiy infratuzilma iqtisodiyotning tarkibiy elementi hisoblanadi.

Shakllangan ijtimoiy infratuzilma tushunchasi asosida uning tarkibiga kiruvchi korxonalar, muassasalar, tashkilotlar va tuzilmalar ijtimoiy jarayonlarning moddiy va nomoddiy asoslari; moliyaviy, mehnat va tabiiy resurslar ijtimoiy rivojlanishga ta‘sir qiladi.

Ijtimoiy yaratish va faoliyat yuritish uchun zaruriy talab - infratuzilma ma‘lum minimal shartlarni belgilashi, ob‘ektlarning xizmat ko‘rsatishi va dizayn hajmi, shuningdek, minimal infratuzilma ob‘ektlarining konsentratsiyasidir. Ijtimoiy infratuzilmaning o‘sib borishi hozirgi kunda aholi salomatligi, ularning kundalik faoliyatida qulayliklarning keng bo‘lishiga olib kelmoqda. Bu esa yurt ravnaqiga katta xizmat qiladi.

O‘zbekiston korxonalarining ijtimoiy infratuzilmasida, birinchi navbatda, e‘tibor qaratilgan narsa:

- 1) ehtiyojlarning sifat jihatidan qondiradigan ishchi kuchini takror ishlab chiqarish va ishlab chiqarishning rivojlanish darajasi;
- 2) mehnat resurslaridan samarali foydalanish;
- 3) optimal uy-joy, kommunal va maishiy sharoitlarni ta‘minlash;
- 4) xodimlarning jismoniy salomatligini yaxshilash va saqlash;
- 5) ishchilarning bo‘sh vaqtdan oqilona foydalanish.

Zamonaviy sharoitda korxonaning ijtimoiy infratuzilmasi umumiy ovqatlanish bo‘limlaridan iborat (oshxonalar, kafelar, bufetlar), sog‘liqni saqlash (kasalxonalar, poliklinikalar, tibbiy yordam punktlari, sanatoriyalar, dispanserlar), maktabgacha ta‘lim muassasalari, ta‘lim

muassasalar (maktablar, kasb-hunar maktablari, malaka oshirish kurslari), uy-joy kommunal xo'jaligi (o'z turar-joy binolari, yotoqxonalar), maishiy xizmat, dam olish va madaniyat (kutubxonalar, klublar, pansionatlar, maktab oromgohlari, sport majmualari) shu kabi va boshqalardan iborat.

Ijtimoiy infratuzilmani qismlarga va bo'g'inlarga bo'lishning asosi – ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonida tarkibiy qismlarning umumiy funksional maqsadi, ya'ni. ob'ektlarning jamiyat, aholi va ishlab chiqarish ehtiyojlarining ma'lum doirasini qondirish uchun sharoit yaratishga qaratilganligi hisoblanadi.

Eng umumiy shaklda ijtimoiy infratuzilma ijtimoiy va maishiy va ijtimoiy-madaniy qismlarga bo'linadi. Ijtimoiy infratuzilma insonning biologik mavjudot sifatida ko'payishi uchun sharoit yaratishga, uning to'g'ri yashash sharoitlarida ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan.

Ijtimoiy-madaniy infratuzilma shaxsning ma'naviy, intellektual (madaniy-ma'rifiy muhit orqali) va ko'p darajada jismoniy xususiyatlarini qayta ishlab chiqarishga, uning jamiyatning ma'lum talablariga javob beradigan iqtisodiy faol shaxs sifatida shakllanishiga ishchi kuchi sifati yordam beradi.

Muhokama va natijalar. Xorijiy tadqiqotchilarning fikricha, mintaqaviy iqtisodiy siyosat ijtimoiy infratuzilmaga moliyaviy yordam ko'rsatishga qaratilishi kerak. Bunday faoliyatning muhim qismi juda katta kapital talab qiladi va uzoq vaqt davomida mablag'larning qaytarilishini ta'minlaydi, shuning uchun rivojlangan mamlakatlarning infratuzilma dasturlarida davlat ishtirokining ulushi an'anaviy ravishda yuqori. Masalan, 1973-77 yillarga mo'ljallangan Yaponiyaning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishining asosiy rejasining eng muhim maqsadi sifatida ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish belgilandi. Ijtimoiy infratuzilmaning holati va rivojlanishi masalalari vaqti-vaqti bilan AQSh Kongressi yig'ilishlarida ko'rib chiqiladi. AQSh 99-kongressining tinglovlariga ko'ra (1986-yil) ijtimoiy infratuzilmaga yo'llar, ko'priklar, portlar, transport, sun'iy suv havzalari va suv rekreatsion tizimlari, atrof-muhit ob'yektlari, bog'lar, dam olish maskanlari, jamoat binolari va davlat idoralari, maktablar, qamoqxonalar, sog'liqni saqlash va ruhiy salomatlik muassasalari kiradi.

Mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda yuqoridagi ro'yxatga ijtimoiy infratuzilma elementlari kiradi. Mahalliy ilm-fanda ijtimoiy infratuzilma tushunchasi nomoddiy ishlab chiqarish sohasidagi ijtimoiy-iqtisodiy bilimlar tarmoqlari chegarasida shakllangan. Ijtimoiy infratuzilmani o'rganishga bag'ishlangan birinchi puxta ishlar 70-yillarda paydo bo'ldi. Dastlab, ijtimoiy infratuzilma ko'pincha xizmat ko'rsatish sohasiga qisqartirildi, bu umumiy funksional maqsadga ega bo'lgan, aholining xizmatlarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishdan iborat bo'lgan tarmoqlar majmui ekanligini e'tirof etdi.

Iqtisodiy kategoriya sifatida ijtimoiy infratuzilma mamlakat aholisining iqtisodiy o‘shishi va turmush tarzini ta’minlash uchun umumiy shart-sharoitlar majmuini yaratishga qaratilgan turli ob’ektlar faoliyatiga oid ishlab chiqarish munosabatlarini, ya’ni ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonini aks ettiradi.

Ijtimoiy infratuzilmaning ushbu shart-sharoitlarni yaratish imkoniyatlari uning iqtisodiy salohiyati kuchiga bog‘liq bo‘lib, bu uning hozirgi holati va dinamikligi, mavjud zaxiralar va resurslar hajmi bilan belgilanadi.

Ijtimoiy jarayonlarning moddiy negizini tashkil etuvchi korxonalar, muassasalar, tashkilotlar va tuzilmalarning barchasi shakllantiriladigan ijtimoiy infratuzilma tushunchasiga asoslanib, keyinchalik paydo bo‘lgan moliyaviy, mehnat va tabiiy resurslar ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadi, lekin uning iqtisodiy salohiyati hisoblanmaydi.

Uning iqtisodiy salohiyatining tarkibiy qismi - asosiy fondlar. Ijtimoiy infratuzilmaning asosiy fondlari qiymati iqtisodiyotning asosiy fondlari qiymatining uchdan biridan ortig‘ini tashkil etadi.

Iqtisodiy o‘shishni intensivlashtirish ijtimoiy chora-tadbirlar majmuini amalga oshirish va ma’lum infratuzilmani tashkil etuvchi yordamchi ob’ektlarni yaratishni taqozo etadi. Iqtisodiy faoliyat yuqorida qayd etilganidek ijtimoiy faoliyat bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, insonning ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. O‘z navbatida, inson ehtiyojlarini faqat ushbu maqsadlar uchun mo‘ljallangan aniq moddiy ob’ektlardan foydalanish orqali amalga oshirish mumkin.

“Ijtimoiy infratuzilma” tushunchasini aniqlashda ikkita kontseptual yondashuv mavjud – tarmoq va faoliyatga asoslangan. “Sohaviy” yondashuvning mohiyati shundan iboratki, iqtisodiy rivojlanish har tomonlama bo‘lishi, ishlab chiqarishning samarali faoliyat yuritishini ta’minlash va aholi ehtiyojlarini qondirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga yordam berishi kerak. Shu bilan birga, infratuzilma alohida elementlar va ob’ektlar emas, balki umumiy shartlar yig‘indisi ekanligiga e’tibor qaratiladi. “Sohaviy” yondashuv tarafdorlari ijtimoiy infratuzilmani iqtisodiy tizimning tarkibiy-funksional elementlari: ijtimoiy taraqqiyot uchun umumiy shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan ishlab chiqarish munosabatlariga kiruvchi tarmoqlar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, ob’ektlar majmui sifatida belgilaydilar. Ushbu yondashuvning ijobiy tomonlari: ishlab chiqarish jarayonida umumiy mehnat sharoitlari (malakali mehnat resurslarini tayyorlash, ishchilarning jismoniy va ma’naviy salomatligi, ularning farovonlik darajasi), shuningdek tarkibiy qismlar (transport, aloqa, energiya) hisobga olinadi, ta’minot, suv ta’minoti ishlab chiqarish sharoitlarini bevosita ta’minlaydi.

Ijtimoiy infratuzilmaning funksiyalari jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining maqsadlariga belgilanadi va ularga bo'ysunadi. Jamiyatning ijtimoiy bir xilligiga erishish va shaxsning har tomonlama uyg'un rivojlanishi ko'zda tutiladi. Ijtimoiy infratuzilmaning eng muhim maqsadli vazifalariga quyidagilar kiradi:

- demografik jarayonlarning progressiv tendentsiyalarini shakllantirish uchun sharoit yaratish;
- ishlab chiqarishning talab va rivojlanish darajasiga sifat jihatidan javob beradigan ishchi kuchini takror ishlab chiqarish;
- mehnat resurslaridan samarali foydalanish;
- aholining jismoniy salomatligini mustahkamlash va saqlash;
- odamlarning bo'sh vaqtlaridan oqilona foydalanish.

Ijtimoiy infratuzilma ob'ektlari faoliyatining asosiy maqsadi insonning maishiy, ma'naviy va madaniy ehtiyojlarini qondirish orqali uni to'liq va har tomonlama rivojlantirishdir.

Infratuzilmaning obyektlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ijtimoiy infratuzilmani moliyalashtirish;
- ijtimoiy infratuzilma ob'ektlarini moliyalashtirishning o'ziga xosligi uni ikki turga ajratishdadir;
 - o'z mablag'lari hisobidan faoliyat yurutuvchi, rivojlanayotgan, o'z faoliyatining asosiy maqsadi sifatida o'z-o'zini moliyalashtirish va foyda olishga yo'naltirilgan tarmoqlar. Savdo, umumiy ovqatlanish, maishiy xizmat ko'rsatish sohalari shular jumlasidandir;
 - markazlashgan, hududiy va jamoaviy iste'mol fondlari hisobidan faoliyat yurituvchi sanoat tarmoqlari (bu tarmoqlar to'liq yoki qisman byudjet mablag'lariga yo'naltirilgan).

O'zbekistonning davlat tuzilishiga mos keladigan ijtimoiy infratuzilma elementlarini tahlil qilishda ularning funksional maqsadlaridagi farqqa e'tibor qaratish lozim. Federal darajadagi infratuzilma elementlarining asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin: aholi ehtiyojlarini qondirish uchun davlatning tarkibiy tuzilmalari va aholisining imkoniyatlarini tenglashtirish; ijtimoiy, iqtisodiy ehtiyojlarini qondirish; mamlakat infratuzilmaviy yaxlitligini ta'minlash. Davlat sub'ekti darajasidagi infratuzilmaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: munitsipalitet aholisining ehtiyojlarini qondirish, imkoniyatlarini tenglashtirish; davlat sub'ektining infratuzilmaviy yaxlitligini ta'minlash. Munitsipalitet darajasidagi infratuzilmaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: munitsipalitetlar aholisining infratuzilmaga bo'lgan ehtiyojlarini ta'minlash va maksimal darajada qondirish; munitsipalitetning infratuzilmaviy yaxlitligini ta'minlashdan iboratdir.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning “2022-2024 yillarda O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi [98-son]¹. Normaning yozishicha, qaror bilan 2022-2024 yillarda O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish dasturi tasdiqlandi. U quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- 2022-2024 yillarda O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish dasturining asosiy parametrlari;
- 2022-2024 yillarda ijtimoiy, uy-joy, muhandislik va transport infratuzilmasi obyektlarini ishga tushirishning asosiy parametrlari;
- 2022-2024-yillar oralig‘ida qurilgan binolarda 54230 o‘quv o‘rni va yotoq o‘rniga ega oliy ta’lim muassalari;
- 259101 o‘quv o‘rniga ega, 248ta sportzaldan iborat umumta’lim, ijod va ixtisoslashtirilgan maktablar;
- 88310 o‘ringa ega maktabgacha ta’lim tashkilotlari;
- 24213 o‘ringa ega sog‘liqni saqlash muassasalarini yaratish.

Davlat budjeti mablag‘lari hisobidan moliyalashtiriladigan loyihalarning manzilli dasturlari ma’muriy, muhandislik-infratuzilma, suv xo‘jaligi, shuningdek, alohida muhim va toifalangan obyektlarni, oliy ta’lim muassasalari obektlarini, umumta’lim va ixtisoslashtirilgan maktablarni, maktabgacha ta’lim muassasalarini, tibbiyot muassasalarini va boshqalarni qurish va rekonstruksiya qilishni nazarda tutadi.

Shuningdek, hujjatda loyiha hujjatlari ishlab chiqilishini, kelishilishini va tasdiqlanishini jadallashtirish talab etiladigan loyihalar (obyektlar) va moliyalashtirish manbalarini aniqlashtirish, shuningdek, loyiha oldi va loyiha hujjatlarini ishlab chiqish, kelishish hamda tasdiqlash talab etiladigan istiqbolli loyihalar (obyektlar) ro‘yxati keltirilgan. Bu loyiha uchun davlat hisobidan 3 yil davomida qilinadigan ishlar uchun jami 76trln 881mlrd so‘m (MBning 24-yanvardagi kursiga ko‘ra-7mlrd 89mln dollar). Bu mablag‘ yillar hisobida 2022-yil uchun 23trln 790mlrd so‘m, 2023-yil uchun 25trln 117mlrd so‘m, 2024-yilga esa 28trln 74mlrd so‘m qilib taqsimlanishi ko‘zda tutilgan. 2022-yilda budjet tizimi budjetlari hisobidan xarajatlarni amalga oshirish va ishlarni bajarish quyidagi hollarda ta’qiqlandi;

- moliyalashtirish manbasi aniq bo‘lmasa;
- loyiha hujjatlari mavjud bo‘lmasa;
- pudratchi (loyihachi) tashkilotlar tanlov (tender) o‘tkazmasdan tanlab olinsa.

¹ www.lex.uz

Hujjat qurilish tannarxini pasaytirish va kelgusidagi foydalanish xarajatlarini qisqartirishni inobatga olgan holda mutlaqo yangi na'munaviy, ijtimoiy va boshqa infratuzilma loyihalarini amalga oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilishini nazarda tutadi. 2022-yil 1-fevralga qadar "Investitsiya loyihalarini amalga oshirishni nazorat va monitoring qilish" avtomatlashtirilgan axborot tizimi joriy etiladi.

O'ylaymanki, keltirilgan ushbu qaror va takliflar mamlakatimizda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratib beradi.

Xulosa. Shubois, dasturiy-maqсадli yondashuvning barcha yirik loyihalarini amalga oshirish boshqaruvni takomillashtirish, bir tomondan idora va korxonalar, ikkinchi tomondan, mahalliy hokimiyat organlari vakolatlarini (huquq va majburiyatlarini) aniqroq taqsimlashni taqozo etadi. Shunday qilib, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish ko'p qirrali muammo bo'lib, uning maqsadi inson tabiatiga munosib sharoitlarni yaratishdir.

Yuqoridagi qarashlardan kelib chiqib infratuzilma uchun quyidagicha ta'rif berishimiz mumkin: infratuzilma – bu ijtimoiy-iqtisodiy hayot rivojlanishi va farovonligi uchun xizmat qiluvchi shart-sharoitlar yig'indisidir. Tahlillar natijasi o'laroq quyidagilarni tavsiya sifatida keltirish lozim deb topdim:

- Davlat darajasida iqtisodiy hamda ijtimoiy soha infrastrukturasi rivojlantirishni teng miqyosda olib borish;
- Mamlakatimizda hududlar infrastrukturasi rivojlantirishga ularning o'ziga xos jihatlariga ko'ra yondashish;
- Kelgusi tadqiqotlar uchun hududlarda infratuzilmani rivojlantirishda ichki resurslarga tayanishning ahamiyatini yoritish;

REFERENCES

1. Hasanov, H., (2021). Tadbirkorlik infratuzilmasini raqamlashtirishning iqtisodiy samaralari. *development issues of innovative economy in the agricultural sector*, 257.
2. Xaitov, T., & Hasanov, H., (2021). Tadbirkorlik infratuzilmasini takomillashtirish barqaror rivojlanish asosi. *Development issues of innovative economy in the agricultural sector*, partii, 524.
3. Kuvondikov, Sh., & Hasanov. H., (2017). Xizmat ko'rsatish va servis sohasini rivojlantirishda muhim yo'nalishlar. *Ilmiy axborotnoma* ilmiy jurnal, Samarqand davlat universiteti, 4-son (104), 183.
4. Социальная инфраструктура предприятий в современных условиях. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.centeryf.ru/data/stat/Infrastruktura.php>.

5. Информационно - аналитический материал о социально экономическом развитии СКФО за 2013 г. – 467 с.
6. Дзиянмуратова Г. YOSHLARNING SIYOSIY INSTITUTLARGA NISBATAN ISHONCHI MUAMMOSI: NAZARIY ASOSLAR //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2024. – №. SI-1.
7. Dzhianmuratova G. Factors Determining the Behavior of Young Voters //Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777). – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 96-100.
8. Sherbutayevna J. G. ABSENTEIZM IJTIMOIIY HODISA SIFATIDA //Research and Publication. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 4-10.
9. Дзиянмуратова Г. Ш. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ МОЛОДЕЖИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН //Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности. – 2023. – С. 35-40.
10. Жиянмуратова Г.Ш. Ёшларни ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг меъёрий-ҳуқуқий асослари / Фалсафа ва ҳуқуқ. – Тошкент, 2023. – №3. – Б. 46-49. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:7380_yMBCRsC
11. Jiyannuratova G. Sh. Yoshlarga oid davlat siyosatining O‘zbekiston tajribasi / Strategik kuch. Xalqaro ilmiy jurnal. – Toshkent, 2023. – № 2. – B. 4-10. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:WbkHhVStYXYC
12. Jiyannuratova G. Sh. Elektoral sotsiologiya zamonaviy sotsiologiyaning yo‘nalishi sifatida. Gumanitar fanlarni o‘qitishning zamonaviy ilmiy yo‘nalishlari. Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi materiallari. – Toshkent, 2023-yil 27-aprel. – B. 549-552. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:VaXvl8Fpj5cC
13. Dzhianmuratova G. Sh. Objective and subjective factors determining the behavior of young voters in the New Uzbekistan. O‘zbekiston Milliy universitetining ilm-fan rivoji va jamiyat taraqqiyotida tutgan o‘rni. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. II-qism. – Toshkent. 2023-yil 12-may. – B. 184-186. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:LI9QrySNdTsC
14. Дзиянмуратова Г.Ш., Гафуров О.У. Совершенствование государственной молодежной политики в Новом Узбекистане. Ijtimoiy davlat sharoitida jamiyatni faollashtirish va davlat fuqarolik xizmatini rivojlantirish imkoniyatlari. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. 2023-yil 26-may. – B. 182-185. /

- https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:MLfJN-KU85MC
15. Jiyanmuratova G.Sh., Gofurov O.Ul. Mehnat bozori. Bandlik va ishsizlik muammolari. Risola. – Toshkent: O‘zMU, 2023. – 117 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:b1wdh0AR-JQC&gmla=AKKJWFeFxXqMDE4q_nXNQbDQB81Ljy07qhHxz5S7Q0hdwulL2xz8em4VO3TxbNOakGMwr85QBU3WrDrbzY9PcYfKO29pCbXsiWiTgnOiUs-WIQ&sciund=9715025613053007710
 16. Джиянмуратова Г. Ш. ELEKTORAL XULQ-ATVORGA RATSIONAL-INSTRUMENTAL YONDASHUVNING PAYDO BO‘LISHI VA RIVOJLANISHI TARIXI //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2022. – Т. 5. – №. 3.
 17. Жиянмуратова Г.Ш. Электорал хулқ-атвор мотивацияси: мазмун-моҳияти ва структураси / Социология ва ҳуқуқ / Социология и право / Sociology and law. 2022. 1-жилд. 2-сон. – Б. 37-40. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:Tiz5es2fbqcC
 18. Джиянмуратова Г. Ш. и др. СИЁСИЙ БЕГОНАЛАШУВ НАЗАРИЯЛАРИ: ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИ //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2022. – №. SI-2.
 19. ДЗИЯНМУРАТОВА Г. Ш. ИССЛЕДОВАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В НАЧАЛЬНЫХ ЭТАПАХ СТАНОВЛЕНИЯ ЭЛЕКТОРАЛЬНОЙ СОЦИОЛОГИИ //THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука. – №. 12. – С. 670-672.
 20. Sherbutaevna J. G. Rational-instrumental theory of electoral behavior. – 2022.
 21. Жиянмуратова Г.Ш. Ёш сайловчи электорал хулқ-атвориға таъсир кўрсатувчи омиллар / ЎзМУ хабарлари. – Тошкент, 2022. – № 1/11/1. – Б. 86-89. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:ufrVoPGSRksC
 22. Жиянмуратова Г., Суюнов М. ЭЛЕКТОРАЛ ХУЛҚ-АТВОРГА СОЦИОЛОГИК ЁНДАШУВНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИ //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2021. – Т. 4. – №. 3.
 23. Жиянмуратова Г.Ш. Электорал хулқ-атворга социал-психологик ёндашув: пайдо бўлиши ва ривожланиши тарихи / ЎзМУ хабарлари. – 2021. – №1/6/3. – В. 115-118. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:YsMSGLbcyi4C

24. Dzhianmuratova G. Research of electoral processes in the initial stages of formation of electoral sociology / EPRA International Journal of Multidisciplinary Research. – Tamil Nadu. 2020. № 7. – С. 69-71. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdbOTmYAAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdbOTmYAAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC
25. Жиянмуратова Г. Ўзбекистон ёшларининг электорал маданияти. Монография. – Тошкент, 2021. – 122 б. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdbOTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdbOTmYAAAAAJ:eQOLeE2rZwMC
26. Seitova Zukhrakhon Pirjanovna , Dzhianmuratova Gulnoz Sherbutaevna. Gender equality of Muslim women / Philosophical Readings XIII.4 (2021), pp. 1668-1671. Info@philosophicalreadings.org 10.5281/zenodo.5527944 / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdbOTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdbOTmYAAAAAJ:XiSMed-E-HIC
27. Jiyannuratova Gulnoz. Sotsiologiya tarixi. – T.: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdbOTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdbOTmYAAAAAJ:W7OEmFMyl1HUC
28. Жиянмуратова Г.Ш. Ўзбекистон ёшларининг электорал маданиятини шакллантиришда ижтимоий-сиёсий нашрларнинг ўрни / “Kutubxona.uz” илмий-услубий журнал. – 2020. – №3 (47). – Б. 27-34. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdbOTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdbOTmYAAAAAJ:Y0pCki6q_DkC
29. Жиянмуратова Г. Ш. ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ШАРОИТИДА ЁШЛАР ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ФАОЛЛИГИ ДИНАМИКАСИ //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2020. – Т. 3. – №. 1.
30. Jiyannuratova G. Sh. Research of electoral processes in the initial stages of formation of electoral sociology / EPRA International Journal of Multidisciplinary Research. – Tamil Nadu. 2020. № 7. – С. 69-71. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdbOTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdbOTmYAAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC
31. Джиянмуратова Г.Ш. Ёшлар электорати билан ишлаш самарадорлигини ошириш масалалари. Ижтимоий тадқиқотлар журнали / Журнал социальных исследований / Journal of Social Studies. № 1. 2019. – Б. 71-81. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdbOTmYAAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdbOTmYAAAAAJ:zYLM7Y9cAGgC

32. Jiyanmuratova G. S. ELECTORAL MOOD OF THE YOUTH ELECTORATE OF UZBEKISTAN //ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИОННОГО ЭТАПА РАЗВИТИЯ МИРОВОЙ НАУКИ. – 2019. – С. 7-9.
33. Gulnosa J. Electoral activity as factor of political socialization of youth //Бюллетень науки и практики. – 2018. – Т. 4. – №. 8. – С. 268-272.
34. Jiyanmuratova G. S. SOME ASPECTS OF UZBEKISTAN YOUTH ELECTORAL CULTURE FORMING //ISJ Theoretical & Applied Science. – 2018. – Т. 7. – №. 63. – С. 109-111.
35. Sherbutayevna J. G. YOSHLAR IJTIMOYIY FAOLLIGI DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR YO ‘NALISHI SIFATIDA //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – Т. 1. – №. 1.
36. Sherbutayevna J. G. et al. YOSHLAR HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISH–DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR VAZIFASI //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – Т. 1. – №.1.
37. Jiyanmuratova Gulnoz. Sotsiologiya tarixi. – T.: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:W7OEmFMy1HYC
38. Gulnoz J., Bunyod N. YOSHLAR IJTIMOYIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISH–USTUVOR VAZIFA //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – Т. 1. – №. 1.